

Vaštaukšet Milan perehen päivä -kirjah liittyjih harjotukših

Luatija: Olga Karlova

Karjalan Šivissyššaura yhtehisruavošša Päivännoušu-Šuomen yliopisson karjalan kielen elvytyšprojektin kera, 2023

Harj. 1-4. Taivuta verbit mallin mukah.

Malli: *Havaččeutuo.*

Mie havaččeuvin, šie havaččeuvt, hiän havaččeutuu, myö havaččeuvmma, työ havaččeuvtta, hyö havaččeuvtah.

Pešeytyö. Mie pešeyvyn, šie pešeyvyt, hiän pešeytyy, myö pešeyvymmä, työ pešeyvyttä, hyö pešeyvytä.

Kašotteliutuo. Mie kašotteliuvun, šie kašotteliuvut, hiän kašotteliutuu, myö kašotteliuvmma, työ kašotteliuvtta, hyö kašotteliuvtah.

Harjotuš 2-1. Luaji virkkehet.

Malli: *Veerua nakrattau, konša hiän kaččou peilih.*

Veerua nakrattau, konša hiän kaččou peilih.

Milua pissittäy, hiän mänöy tualettih.

Lašta kakittau, issutan hänet potalla.

Milma šiännyttäy, šentäh kun en löyvä muilua.

Häntä vapisuttau, niin on vilu.

Meitä makauttau, mänemmä šijah.

Harjotuš 2-2. Löyvä viivan alta paššuoja šana ta täyvennä virkkehet.

Malli: *Pešen hampahat ... harjalla.*

Pešen hampahat harjalla.

Pyihin pepun tualettipaperilla.

Pešen kiät muilalla.

Šuvin piätäni šuvalla.

Issutan lapšen potalla.

Iče issun pöntöllä.

Pyykit ollah likavuatekorissa.

Vettä on pešualtahašša.

Hammašharjat ollah stokanaisešša.

Käsipaikat riputah vuarnašša.

Harjotuš 2-3. Luaji pieni dialogi mallin mukah.

Malli: Käsipaikka.

– *Pappa, annatko miula käsipaikan?*

– *Täššä, ole hyvä.*

– *Passipo.*

Käsipaikka – käsipaikan, muila – muilan, šuka – šuvan, hammašharja – hammašharjan, potta – potan, tualettipaperi – tualettipaperin, hammaštahna – hammaštahnan.

Harjotuš 3-2. Luaji virkkehien jatko käyttvän viivan alla olijie šanoja. Pane mieleh šanojen merkitykšet ta käyttö: *šuriutuo, šorittua, panna piällä, panna käteh, jalkah, piäh, jakšua, jakšautuo.*

Malli: *Mie šuriuvun iče. Hiän šuriutuu hyväsešti.*

Mie šoritan lapšen. Tuatto šorittau Veerua.

Mie panen šortat jalkah. Muamo panou hamehen piällä.

Myö jakšauvumma ta rupiemma muate. Hyö jakšauvutah kylyn šinčissä.

Mie jakšan jalačit portahilla. Hiän jakšau lašta.

Mie šuriuvun lämpimäšti, kaunehešti, vorssašti, poikkoh.

Hyö šuriuvutah lämpimäšti, kaunehešti, vorssašti, poikkoh.

Mie šoritan Sašua, Veerua, pikkaraisen, čikon, veikon, Milan.

Tuatto šorittau Sašua, Veerua, pikkaraisen, čikon, veikon, Milan.

Mie panen tunikan, t-paijan, pižaman piällä.

Muamo panou šukkapukšut, liäpänčät, džinsat, villapukšut, trusikkahat jalkah.

Hyö jakšauvutah poikkoh.

Myö jakšamma Sašua, Veerua, pikkaraisen, čikon, veikon, Milan. / Myö jakšamma tunikan, t-paijan, pižaman, šukkapukšut, liäpäncät, džinsat, villapukšut, trusikkahat.

Harjotuš 3-3. Vaštua kyšymykšeh käytyän alla olijie šanaliittoja. Mitä šie šuatat ruatua?

Malli: *Mie šuatan... jakšautuo iče.*

Mie šuatan panna napit kiini.

Mie šuatan kiärie kapaloripakkuo.

Mie šuatan šituo kantopaikkua.

Mie šuatan šuoriutuo iče.

Mie mahan pujahuttua piätä kakluššan reijästä.

Mie mahan pujahuttua käsie hiemoista.

Mie mahan šituo nahmot.

Mie mahan panna nänniliivit piällä.

Mie šuatan šuorittua lašta.

Mie mahan jakšautuo iče.

Harjotuš 3-4. Vaštua kyšymykših. Mitä šie ruat? Mitä lapši ruatau?

Malli: *Mie opašteliuvun... tikuttamah. Lapši opašteliutuu... ryömimäh.*

Mie opašteliuvun ompelomah, tikuttamah, kävelömäh korkokenkillä, toppuamah šukkuo.

Lapši opašteliutuu šuoriutumah, šuorittamah veikkuo, pešömäh hampahie, käymäh potalla, šitomah nahmoja, ryömimäh.

Harjotuš 4-1. Mitä šiula himottais juuvva? Valiče paššujat šanat.

Malli: *Miula himottais... čäijyö, ka onnakko juon kuitenkis... marjavettä.*

Miula himottais maituo, ka onnakko juon kuitenkis morššie.

Miula himottais vuaššua, ka onnakko juon kuitenkis mahlua.

Miula himottais piivuo, ka onnakko juon kuitenkis šienivettä.

Miula himottais kahvie, ka onnakko juon kuitenkis čäijyö.

Miula himottais kompottie, ka onnakko juon kuitenkis mehuo.

Harjotus 4-2. Šanele, mitä stolalla on ta mitä ei ole?

Malli: *Stolalla on stokana, ka ei ole... luotua.*

Stolalla on veičči, ka ei ole leikkuulautua.

Stolalla on luota, ka ei ole lusikkua.

Stolalla on čäinikkä, ka ei ole kahvinkeitintä.

Stolalla on stokanua (suom. laseja), ka ei ole mehupakettie.

Harjotus 4-3. Löyvä paššujat verbit viivan alta ta kekši virkkehen jatko.

Malli: *Hiän kantau luuvvat stolah. Hyö leikatah leipyä.*

Hiän ruatau koissa. Hiän keittäy huttuo. Hiän eččiy luotua. Hiän leikkuau paperie.

Hyö ečitäh kantopaikkua. Hyö ruatah äijän. Hyö keitetäh čäijyö.

Harjotus 4-4. Valiče alla annetuista šanoista kolme ta šelitä ne. A toiset anna arvatah!

Malli: *Muila. Še on lipie, še haisuu makiella, šillä pešeyvytäh.*

Kulakka. Šitä toračut puissetah.

Čakari. Še on kiäššä. Še on pikkaraini. Še on šormi.

Pieluš / potuška. Šillä on nellä korvua. Še on pehmie. Še on piän alla, konša myö makuamma.

Harjotus 5-2. Luaji mallin mukah.

Malli: *Pitäis šiivota tänäpiänä. – Šiivokka tänäpiänä!*

Pitäis korjata aštiet stolalta. – Korjakka aštiet stolalta!

Pitäis pyyhkie late märällä ripakolla. – Pyyhkikkä late märällä ripakolla!

Pitäis kerätä ruhkat tukkuh. – Keräkkä ruhkat tukkuh!

Pitäis viijä (vie- + kä) ruhkavärčit pihalla. – Viekä ruhkavärčit pihalla!

Pitäis tyhjentyä (tyhjentä-) kompostiaštie. – Tyhjentäkkä kompostiaštie!

Pitäis imuroija (imuroi- + ka) keittijö. – Imuroika keittijö!

Pitäis lat'ata aštiet koneheh. – Lat'akka aštiet koneheh!

Pitäis peššä (peš- + kä) stolaripakko ta latevihko. – Peškä stolaripakko ta latevihko!

Pitäis levähtyä (levähtä- + kkä). – Levähtäkkä myö!

Harjotuš 6-1. Löyvä šanan perušmuoto.

Malli: *Takit – takki.*

Kintahat – kinnaš, töppöset – töppöni, šiäryštmet – šiäryššin, kakluššat – kaklušta, šuappahat – šuapaš, jalačit – jalačči, lakit – lakki, šormikkahat – šormikaš, ulkovuattiet – ulkovuate, kumpaset – kumpani, vetoket'ut – vetoket't'u, napit – nappi, čohonalaset – čohonalani, villašukat – villašukka.

Harjotuš 7-2. Kirjuta pistehien tilalla tarvittavat kirjaimet.

Malli: *lapšienis...uin – lapšienissuin.*

Lapšienissuin, renkahat, tiehuara, mouttoripyörä, čoho, likäšuoja, pukkaušpanka, kol'aska, venari, skammi, polkimet, turvaissuin.

Harjotuš 8-1. Jata virkkehet. Muissa käytyä partitiivie.

Malli: *Oššoškärryššä on (maitopaketti 2, jauhopušši 1, juušto, leipä) –*

Oššoškärryššä on kakši maitopakettie, yksi jauhopušši, juuštu ta leipyä.

Oššoškärryššä on kakši jauhopuššie, yksi maitopaketti, nellä lihapurkkie, kolme limonadipulluo, viisi bananie, kolme kahvipakettie, kakši čäijytokkua, yksi šokeripušši, kakši karamellipuššie, yksi potakkavärčči, kalua, lihua, potakkua, luukkuo, maituo, jäätelyö, mannaryynie, makaronie, perčču, šokeripeskuo.

Harjotuš 8-2. Pane šanat oikieh muotoh. Kyšymykšet ollah avukši.

Malli: *Makšan oššokšet pankkikortilla.*

Makšan oššokšet pankkikortilla, käsirahalla.

Kaššalla myöjä anto kuitin, bonuskortin, sumčan.

Pissän kukkaron, telefonin, maskin kormanoh.

Harjotuš 9-1. Löyvä viivan alta sinonimi.

Malli: *Sussieta, nuapuri.*

Sussieta, nuapuri.

Olla pakšuna, olla kohtuni .

Apuniekka, apulaini.

Passipoija, kiittyä.

Mitä kuuluu?, Kuinpa elät?.

Harjotuš 9-2. Jata virkkehet. Käytä alla olijie šanoja.

Malli: *Lapši itköy. Anna hänellä tutti.*

Lapši itköy. Anna hänellä tutti.

Pikkaraini ei voi uinota. Ollouko hänellä nälkä? Tuotko tuttipullon?

Uinotešša lapši šepyäy unikukkaista.

Muatešša poika potkiu pois kattien piältäh.

Meilä on itkuhälytin käytöššä, konša pikkaraini makuau kol'askaššah pihalla.

Lapši kaččelou tarkkaseh huvikarusellin elukkoja ta muhelou, konša näköy krapuo.

Mie šoitän kitaralla, veikkoni lyöy rumpuo.

Harjotuš 9-3. Kirjuta paššujat imperatiivissa olija verbit.

Malli: *Ruvekka (myö) tanššimah! – Tanššikka!*

Ruvekka muate! – Muakka!

Ruvekka lukomah! – Lukekka!

Ruvekka leikkimäh! – Leikkikkä!

Ruvekka šyömäh! – Šyökä!

Ruvekka šiivuomah! – Šiivokka!

Ruvekka šuoriutumah! – Šuoriutukka!

Harjotuš 10-1. Vaštua kyšymykšeh: missä?

Malli: Lihapyörykät ollah paissinpaperilla.

 T'orkka on aštieškuapissa.

 Lusikat ollah aštieškuapin louvašša.

Lihapyörykät ollah paissinpaperilla.

Terkka on aštieškuapissa.

Lusikat ollah aštieškuapin louvašša.

Porkkanapušši on jiäškuapissa.

Peretnikkä rippuu nuaklašša.

Lihapyörykät ollah kiukuašša.

Paissinpaperi on lissalla.

Potakat kiehutah kattilašša.

Perčču ta šuola ollah höistöpolčalla.

Muamo luatiu soussie riehtiläššä.

Kattila on hellalla.

Harjotuš 10-2. Šelitä kakši kolme šanua. Toiset ruvetah arvuamah.

Malli: Panen šen piällä varuštuaš's'a šyömistä, šentäh kun en taho hieroutuo, likautuo. –

Še on PERETNIKKÄ.

Potakka. Šitä issutetah. kašvatetah, kuokitah, kuoritetah, keitetäh, paissetah.

Polčča. Šillä voipi olla kirjua tahi aštietä, voipi olla jalaččie. Še voipi rippuo šeinällä, a voipi šeisuo ni lattiella.

Paissinlapieni. Kiäntelen šillä kakkaroja tahi kalua tai mitänih muuta šyömistä. Še on šyömisneuvo.

Harjotuš 11-1. Taivuta verbit.

	mie	šie	hiän	myö	työ	hyö
muata	makuan	makuat	makuau	makuamma	makuatta	muatah
uinota	uinuon	uinuot	uinuou	uinuomma	uinuotta	uinotah
n'ukkuo	n'ukun	n'ukut	n'ukkuu	n'ukumma	n'ukutta	n'ukutah
n'učvahtua	n'učvahan	n'učvahat	n'učvahtau	n'učvahamma	n'učvahatta	n'učvahetah
venyö	venyn	venyt	venyy	venymmä	venyttä	venytäh

Harjotuš 11-2. Luaji virkkehet mallih: *Milma makauttau.*

Milma makauttau, šilma varauttau, häntä vaivuttau, meitä šiännyttäy, teitä nakrattau, heitä haikotuttau.

Harjotuš 12-3. Kirjuta virkeh loppuh. Käytä viivan alla olijie šanoja.

Poika leikkiy autolla.

Lapšet leikitäh kuklasilla.
Milan yššššä on mössikontie.
Rakentakka legoloista talo!
Mie keryän palakuvua.
Pikkaraini kisuau pallolla.
Lat'akka puukuubikat tukkuh!
Tyttö työntäy kärryö.

Harjotuš 13-1. Vaštua kyšymykših: mitä hänellä kivistäy? Mih koškou / šattuu?

Malli: *Piä. Hänellä piätä kivistäy. Hänellä koškou / šattuu piäh.*

Korva. Hänellä korvua kivistäy. Hänellä koškou korvah.

Jalka. Hänellä kivistäy jalkua. Hänellä jalkah šattuu.

Käsi. Hänellä hammašta kivistäy. Hänellä koškou hampahah.

Šilmä. Hänellä šilmyä kivistäy. Hänellä šilmäh koškou.

Vačča. Hänellä kivistäy vaččuua. Hänellä vaččah šattuu.

Šelkä. Hänellä šelkyä kivistäy. Hänellä šattuu šelkäh.

Harjotuš 13-3. Luaji mallin mukah. Mitä tarvičet?

Malli: *Miula jalvoja pakottau. Tarvičen kylmägeelie.*

Milma ryvittäy. Tarvičen ryvityšliäkettä.

Miula šilmie kuivuau. Tarvičen šilmätippoja.

Miula on huava. Tarvičen puhaššušainehta ta plasterin.

Miula on toppa, n'okašta valuu. Tarvičen näštyykkie ta nenäpriiskutinta.

Miula vaččuua kivistäy. Tarvičen kipuliäkettä.

Milma viluttau ta očča on kuuma, ollouko kuumetta? Tarvičen kuumemittarin.

Šatatin käteni, pahka kašvo ta šinisömä tuli. Tarvičen kylmäkiärön.

Harjotuš 13-4. Kirjuta pistehien tilalla tarvittavat kirjaimet. Kačo šanat š. 31.

Ukolalaiteh, enšiapuškuappi, pipetti, mittakuppi, kossinka, marl'a, šakara, korkki, liäkepullo, tabletti, lukku.

Harjotuš 14-2. Pane šanat oikieh järješšykšeh. Luaji virkkehet.

Miula on ikävä šilma.

Tule miula yškäh!

Anna mie šilma šepyän.

Annatko miula n'okkua?

Harjotuš 14-3. Arvua, mi še on? Šanat lövytäh šivulta 33.

Še on rikeneh kateissa. Šillä avatah kotiovie. AVUAN.

Vilulla šiällä šivon šen kaklah. KAKLAPAIKKA.

Šiinä riputah avuamet. AVUANŠKUAPPI.

Šiinä ollah ulkovuattiet. VUATEVUARNA.

Pissän šiih töpšelin. PISTORASIE.

Kiinitän šillä muistilapun tauluh. N'UPPINIEKLA.

Muistanen ottua šen matkah, en kaššu vihmašiällä. SONTIKKA.

Harjotuš 16-1. Jua virkkehet viiteh joukkoh. Joka joukošša pitäis olla kolme virkehtä.

1. Pikkaraini istuu hiekkakorissa. Hiän sriäppiy torttusie. Lapši kaivau hiekkua lapiesella.
2. Lapši liekkuu. Hiän lujašti piteliytyy liekun čieppilöistä. Muamo antau vauhtie.
3. Nouššešša luitomäkeh lapši pitäy käsipuista kiini. Kohta hiän luitau poikkoseh alaš. Hiän laškeutuu ta heti uuvveštah noušou rappusie.
4. Kisapirtissä on mukava leikkie. Mökkisessä on oikie katto ta šeinät. Šinne voipi männä peittoh.
5. Poika karhuau ylöš. Ylähyätä näkyy loitoš. Hiän pitäy nuorašta kiini ta toičči roikkuuki šiinä.

Harjotuš 17-1. Kačo kuvua š. 38 ta šanele, mi tahi ken missäki on. Käytä viivan alla olijie šanoja.

Muamo istuu divanalla.

Veera on muamon yšäššä.

Tuatto istuu lepoistumeššä.

Lehti on tuaton kiäššä.

Saša ta Mila issutah lattiella.

Kynävakkani on matolla.

Lipaš on divanan viereššä.

Tuohuš palau lippahan piällä.

Jalkalamppu on kreslan ta kirjapolčan välissä.

Kiššan paččahaini on ylähyänä.

Harjotuš 17-2. Kirjuta puuttujat verbimuuvvot.

Mualata, piiruštua, värittyä, näperrellä, leikata, luatie, liimata.

Mie mualuan, piiruššan, näpertelen, väritän, leikkuan, luajin, liimuan.

Šie mualuat, piiruššat, näpertelet, värität, leikkuat, luajit, liimuat.

Hiän mualuau, piiruštau, värittäy, näpertelöy, leikkuau, luatiu, liimau.

Myö mualuamma, piiruššamma, väritämmä, näpertelemmä, leikkuamma, luajimma, liimuamma.

Työ mualuatta, piiruššatta, väritättä, näpertelettä, leikkuatta, luajitta, liimuatta.

Hyö mualatah, piiruššetah, väritetäh, näperrelläh, leikatah, luajitah, liimatah.